

Fornleifakönnun:
Deiliskipulagsreitir á Selfossi

Birna Lárusdóttir

Fornleifastofnun Íslands

FS178-02091
Reykjavík 2002

Efnisyfirlit

I.	Inngangur.....	3
II.	Löggjöf um minjavernd.....	4
III.	Skrá yfir fornleifar.....	5
IV.	Minjar í hættu og tillögur um aðgerðir.....	8
	Kort	10
	Heimildaskrá.....	13

I. Inngangur

Þann 19. júlí síðastliðinn fór fram fornleifaskráning á fimm deiliskipulagsreitum í landi Selfoss. Ýmsar framkvæmdir eru fyrirhugaðar á reitunum en flestar tengjast þær vaxandi íbúabyggð og útpenslu bæjarins. Hér í upphafi er rétt að gera grein fyrir þessum svæðum og rekja stuttlega framkvæmdir sem þar eru fyrirhugaðar:

- 1) **Árbakki:** Svæði sem markast af Kirkjuvegi að vestan, Ölfusá að norðan, Sigtúni að austan og Eyrarvegi, Tryggvatorgi og Austurvegi að sunnan. Fyrirhugaðar framkvæmdir á þessu svæði eru einkum á árbakkanum sjálfum. Þar er þegar búið að leggja vistgötu og steypa nýtt yfirfall norðan hótelsins. Að auki verður lagður göngustígur um árbakkann vestan Ölfusárbrú, byggður útsýnispallur og ný spennistöð reist norðan pylsuvagnsins við Tryggvatorg.
- 2) **Miðjan:** Svæði sunnan Tryggvatorgs. Hluti þess er óbyggður en í bígerð er að rífa nokkur gömul hús, þ.á m. gamla sláturhúsið og byggja ný íbúðarhús ásamt verslunar- og þjónustuhúsnæði.
- 3) **Suðurbyggð:** Stórt, óbyggt svæði sunnan Rima- og Mýrarhverfis sem nær allt að suðurmörkum Selfosslands. Þar hefur verið skipulögð ný byggð, Suðurbyggð og er raunar hluti hennar þegar risinn.
- 4) **Hesthús:** Svæði norðan núverandi hesthúsabyggðar sem markast af Gaulverjabæjarvegi að austan, Langholti að vestan og Þjóðveginum að norðan. Þar eru hafnar framkvæmdir við nýjan hringvöll en auk þess er fyrirhugað að byggja nokkur ný hesthús og reiðhöll þegar fram í sækir.
- 5) **Eyrarvegur:** Eyrarvegur 24-34 og auðar lóðir norðvestan hans. Ætlunin er að breyta gatnamótum Eyrarvegar, Fossheiðar og Fossvegar og setja þar hringtorg. Þá er gert ráð fyrir að hús rísi á auðu lóðunum sem eru Eyrarvegur 26-30 og 34.

Árið 1999 safnaði Orri Vésteinsson heimildum um þekkta minjastaði í landi Selfoss. Sú könnun leiddi í ljós 50 fornleifastaði og var lögð til grundvallar þeirri athugun sem hér er til umfjöllunar. Þegar komið var á vettvang var rætt við staðkunnuga, bæði Pál Bjarnason á Verkfræðistofu Suðurlands og Guðmund Kristinsson sem meðal annars hefur ritað *Sögu Selfoss I-II*. Er þeim færðar bestu þakkir fyrir aðstoðina. Birna Lárusdóttir sá um vettvangsvinnu og frágang skýrslu undir stjórn Adolfs Friðrikssonar fornleifafræðings.

II. Löggjöf um minjavernd

Á undanförnum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Fornleifaskráning er bundin skipulagsgerð í þjóðminjalögum (nr. 107/2001) en þar segir í 11. gr.: Skylt er að fornleifaskráning fari fram áður en gengið er frá svæðisskipulagi, aðalskipulagi eða deiliskipulagi eða endurskoðun þess og skal sá sem ber ábyrgð á skipulagsgerð í samræmi við skipulagslög standa straum af kostnaði við skráninguna“. Samkvæmt 10. grein þjóðminjalaga eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja nema með leyfi Fornleifaverndar ríkisins.

Er þessi fornleifakönnun í anda þeirra markmiða sem sett hafa verið þessari löggjöf. Mat á áhrifum skipulags á fornleifar gerir kröfur um fjölþætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn, enda er skilgreining á fornleifum í þjóðminjalögum víðtæk. Til fornleifa teljast hvers kyns leifa fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkjna, bænahúsa og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
- b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
- c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
- d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;
- e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
- f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum;
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;
- i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Að jafnaði skal telja minjar 100 ára og eldri til fornleifa.

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari skilgreiningu hefur verið fylgt við fornleifaskráninguna.

Ef mannvistarleifar sem falla undir ofangreinda skilgreiningu finnast á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði, þá þarf að leita heimildar til að hreyfa við þeim. Í 13. gr. þjóðminjalaga segir m.a.: „Nú finnast fornleifar sem áður voru ókunnar og skal finnandi þá skýra Fornleifavernd ríkisins frá fundinum svo fljótt sem unnt er... Ef fornleifar finnast við framkvæmd verks skal sá sem fyrir því stendur stöðva framkvæmd uns fengin er ákvörðun Fornleifaverndar ríkisins um hvort verki megi fram halda og með hvaða skilmálum.”

III. Skrá yfir fornleifar

Hér á eftir fylgir skrá yfir þekkta fornleifastaði á deiliskipulagsreitunum fimm. Upplýsingarnar eru settar fram á staðlaðan hátt: Fyrst kemur kennitala staðarins í gagnagrunni Fornleifastofnunar, staðarheiti, tegund fornleifar, hlutverk og hnattstaða í gráðum og mínútum. Þar næst kemur tilvitnun í heimild ef einhver er, lýsing á staðsetningu, aðstæðum og að lokum aðrar upplýsingar, hættumat og heimildir. Kort af svæðunum eru aftast í skýrslunni.

ÁR-217 Selfoss

20 hdr. 1686, 30 1/2 hdr. 1847, óviss 1709. Skálholtsstólsjörð. Tvíbýli 1709 og 1841. 1681 bjó Eiríkur Sveinbjörnsson á Selfossi. Jörðin var seld á uppboði 1788 Þorleifi Valdasyni sem bjó á henni 1789-1802 og eftir hann Einar sonur hans til 1831. Þá keypti Jón Símonarson Selfoss og bjó þar með sonum sínum Snorra og Einari sem byggði Norðurbæinn 1833. Fosshjáleiga/Fosskot fór í eyði 1708. Nýja-Fosskot eða Fagragerði í byggð á síðari hl. 18. aldar. Rauðholt gamalt eyðiból.

ÁR-217:031 *Grafirnar* náma mógrafir 63°92.615N 21°00.867V
Skv. örnefnakorti Guðmundar Kristinssonar hétu "Grafirnar" í mýrinni norður af Flóaáveituskurði en rúmum 100 m austur af vaði á Leirkeldu (048). Þetta er sunnan við götuna Suðurengi á Selfossi. Mýri sem líklega hefur þornað mikið með skurðgrefti í seinni tíð. Mógrafir sjást á 20 x 70 samfelldu svæði sem er langsum með vegarslóða um mýrina. Slóði þessi liggur frá syðstu húsunum í iðnaðar- og verslunarhverfi Selfyssinga við Eyrarveg og Gagnheiði. 20-30 m norður og norðaustur af mógrafasvæðinu eru nokkrar stakar mógrafir. Þær eru flestar þurrar, hálfrónar í botni og ekki mjög reglulegar. Alls er þá svæðið a.m.k. 50 x 100 m.

Hættumat: stórhætta vegna framkvæmda

Heimildir: Saga Selfoss I, 24-25

ÁR-217:037 hleðsla brú 63°93.839N 21°00.460V
Beggja vegna Ölfusár sjást undirstöður gömlu brúarinnar sem byggð var 1890-1891. Að sunnanverðu eru þær fast vestan við núverandi brúarenda en norðanmegin 10-15 m vestan við.

Báðir stöplarnir eru fremst á árbakkanum, norðanmegin eru allháir klettar en lægra að sunnan. Þar er gróðurryrt og skammt niður á grjót.

Aðeins syðri brúarundirstaðan var skoðuð, enda er hún inni á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði. Hún er gerð úr samanlímdu, tilhöggnu grjóti, að nokkru leyti um jarðfasta kletta. Alls er hún um 7 x 4 m og næstum ferköntuð, einkum eru suður- og norðurhlið reglulegar. Vestantil er eyða í stöplinum, gróin dokk og ekki ljóst hvort grjót hefur verið fjarlægt þaðan eða hvort þar hefur verið lóðrétt undirstaða sem hélt brúnni uppi.

Hættumat: hætta vegna framkvæmda

ÁR-217:042 tóft herminjar 63°93.816N 21°00.560V

Á árbakkanum beint neðan við Hótel Selfoss, um 100 m vestan við brúna yfir Ölfusá, er steipt undirstaða frá stríðsárunum. Á þessum stað stóð kamar hermanna en braggar voru rúmum 50 m suðaustar, nær brúnni, á svipuðum stað og pylsuvagninn er nú. Stöpullinn er í grunnri lægð á árbakkanum og opnast hún út að ánni sem er 5 m norðar. Árbakkinn er um 1,5 m hár á þessum stað. Stöpullinn er 2,5 x 4 m að stærð, byggður inn í brekkuna að sunnanverðu en nyrst er hann rúmlega 1 m hár. Um er að ræða 10 sm þykka steipta plötu ofan á grjóttuppfyllingu. Einnig hafa verið steiptir kantar meðfram plötunni en þeir eru sumsstaðar brotnir. Stykki hefur brotnað af eystri skammhlið stöpsulsins og liggur það enn á sínum stað við hlið hans. Áfast því er steipt skólprör sem sýnilega hefur verið undir stöplinum og legið út í ána

Hættumat: hætta vegna framkvæmda

ÁR-217:043 heimild herminjar 63°93.799N 21°00.419V

Vestan við suðurenda Ölfusárbrú, á þeim slóðum sem pylsuvagninn er nú, stóðu braggar á stríðsárunum. Þeir sjást t.d. á mynd í Sögu Selfoss. Þetta voru tvær braggasamstæður, aðskildar með sundi, og voru þrír braggar í hvorum klasa af myndinni að dæma. Árbakkinn norðan pylsuvagnsins er enn óspilltur að mestu, enda sjást þar steiptir grunnar undan kamri og þvottahúsi (042 og 044). Öll merki um braggana eru löngu horfin.

Hættumat: hætta vegna framkvæmda

Heimildir: Saga Selfoss II

ÁR-217:044 tóft herminjar 63°93.839N 21°00.454V

Undir vesturbrún Ölfusárbrú, tæpa 10 m norðan við ána en 60 m austur af kamri 042 er steiptur stöpull undan þvottahúsi hermanna.

Gróðurryr árbakki og stutt niður á hraun.

Stöpullinn er greinilegur, a.m.k. 3 x 5 m að stærð en gæti verið stærri, enda gróið yfir hann að hluta syðst og jarðvegur ofan á honum. Hann er hæstur næst ánni, um 10 sm.

Hættumat: hætta vegna framkvæmda

ÁR-217: 045 náma mógrafir 63°92.436N 20°99.642V

Folaldahólar heita nokkrir áberandi hólar í mýrinni suðvestan við götuna Þrastarima. Sunnanvert við þá eru nokkrar reglulegar dældir, að líkindum mógrafir.

Mýri, ekki mjög votlend. Dældirnar hafa allar moldarflag í botni. Svæðið er alls 10 x 30 m en samanstendur af 3-4 aðskildum dældum allt að 1 m djúpum.

Hættumat: stórhætta vegna framkvæmda

ÁR-217:046 garðlag kálgarður 63°93.693N 21°00.394V

Húsið Ingólfur er við Tryggvatorg suðvestanvert, vestan við verslunina Krónuna. Sunnan Ingólfs er garður með háum reyniviðartrjám. Að austanverðu afmarkast garðurinn með torfhlöðnum vegg og eru það líklega leifar kálgarðs. Austan garðsins er gamalt sláturhús sem til stendur að rífa en norðan hans óbyggt svæði, fyrrum hagi sláturdýra. Garðhleðslan er um 10 m löng, 0,8 m há og rúmlega 1 m breið. Hún er regluleg, algróin og lítið sem ekkert farin að síga. Hún liggur norður-suður.

Hættumat: hætta vegna framkvæmda

ÁR-217:047 heimild hesthús 63°93.720N 21°00.345V

Á mynd í *Sögu Selfoss* sést að útihús með grjót- og torfhlöðnum veggjum stóðu á að giska 40-50 m ANA við húsið Ingólf sem enn stendur við Tryggvatorg suðvestanvert.

Nú er þar plan og gangstétt milli torgsins og búðarinnar.

Útihúsin eru löngu horfin. Þarna voru skv. Guðmundi Kristinssyni hesthús frá Tryggvaskála þar sem ferðamenn geymdu reiðskjóta sína. Líklega voru þau ekki byggð fyrr en 1910.

Hættumat: hætta vegna framkvæmda

Heimildir: Saga Selfoss II

ÁR-217:048 heimild vað 63°92.559N 21°01.009V

Þar sem nú er einn meginskurður Flóaáveitu í Rauðholtsmýri var áður Leirkelda. Hún var grafin út með tilkomu áveitunnar. Á Leirkeldu var vað um 200 m NV af Grafhól (051) og er það sýnt á örnefnakorti í Sögu Selfoss. Djúpur og mikill skurður. Ekkert sést af hinni upprunalegu Leirkeldu og þar af leiðandi er vaðið horfið. Þarna hefur orðið rask nýverið, ekið yfir skurðinn á stórvirkum vinnuvélum. Skv. Guðmundi Kristinssyni lágu leiðir manna þarna um þegar farið var milli Votmúlahverfis og Selfoss. Núorðið mótast hvergi fyrir götum þarna í mýrinni.

Hættumat: hætta vegna framkvæmda

Heimildir: Saga Selfoss I, 24-25

ÁR-217:049 hleðsla 63°93.478N 20°97.577V

Norðan við nyrstu hesthúsin í hesthúsahverfinu á Selfossi eru nokkur beitarhólf sem skipt er niður með rafmagnsgirðingum. Þar norðan við er nýgerður malarvegur sem endar sunnan við hringvöll sem er nýlagður þegar þetta er ritað. Sunnan við malarveginn, heldur vestar en út frá miðju hringvallarins eru garðhleðslur inni í einu beitarhólfinu. Þýft graslendi en jarðvegur af skornum skammti og stutt er niður á hraun. Báðar hleðslurnar koma undan veginum nýlagða og hafa því lent undir honum að hluta. Sú vestari liggur til suðvesturs og er um 15 m löng. Hin er 5 m austar og liggur allt að 30 m til suðausturs, hverfur þá í moldarflagi en birtist aftur á um 15 m kafla þar sem því sleppir. Báðar hleðslurnar eru úr hraungrýti og mjög lágar, yfirleitt ekki nema eitt umfar grjóts (0,1 m) og ekki að sjá að þær hafi nokkurn tíma verið hærri. Þær eru þráðbeinar og mosi farinn að vaxa á þeim sumsstaðar. Líklegt verður að teljast að þær hafi mæst og myndað horn þar sem nú er nýi vegurinn. Ekki fengust upplýsingar um hleðslurnar en sennilegt er að þær hafi verið undirstöður fyrir girðingu og séu ekki mjög gamlar.

Hættumat: stórhætta vegna framkvæmda

ÁR-217:050 garðlag áveita

63°92.558N 21°01.071V

Norðan við Flóaáveituskurðinn sem liggur A-V um mýri sunnan Selfossbyggðar er vegarslóði. Slóði þessi liggur frá syðstu húsunum í iðnaðar- og verslunarhverfi Selfyssinga við Eyrarveg og Gagnheiði. Norðan við veginn, gegnt staðnum á skurðinum þar sem áður var vað (048) er áveitugarður. "Rétt vestan við Leirkeldu er flóðgarður norður á miðjan Leirrima og annar nokkru vestar og byrjar við Bjarkarmörkin", segir í örnefnalýsingu Guðmundar Kristinssonar.

Mýri. Garðurinn liggur frá veginum til norðurs eða norðvesturs og er alls tæpir 100 m. Hann er greinilegur og lítt siginn, dæld sem er langsum

meðfram honum að austan sýnir hvar efnið í hann var tekið. Hann er allt að 1 m hár. Garðurinn endar skyndilega nyrst án þess að hafa sýnilega verið skemmdur; hinsvegar hefur vinnuvél ekið yfir hann um miðbikið.

Hættumat: stórhætta vegna framkvæmda

Heimildir: Saga Selfoss I, 28

ÁR-217:051 Grafhóll örnefni mógrafir 63°92.465N 21°00.768V

Stakur hóll í mýrinni þar sem fyrirhugað er að Suðurbyggð muni rísa heitir Grafhóll. Hann er um 400 m vestur af Faldahólum og tæpa 200 m suður af Flóaáveituskurði sem liggur austur-vestur um mýrina. Hóllinn er áberandi og iðagrænn í flatneskjulegri mýrinni. Heiti hólins bendir til að mór hafi verið tekinn í mýrinni þar hjá. Í kringum hann eru víða slakkar sem gætu gætu verið gamlar mógrafir. Mest áberandi eru 2-3 dældir 10-20 m norðaustan við hann, þær eru með moldarflögum í botni en ekki mjög reglulegar.

Hættumat: stórhætta vegna framkvæmda

Heimildir: Saga Selfoss I, 24-25

ÁR-217:052 heimild lending

Skv. Guðmundi Kristinssyni var lending í Básnum. Þar var hafður bátur frá Selfossi sem t.d. var notaður við lax- og silungaveiðar. Básinn er 150-200 m vestan við Ölfusárbrú.

Hættumat: hætta vegna framkvæmda

ÁR-217:053 heimild rétt

Básinn er við Ölfusá, 150-200 m vestan við Ölfusárbrú. Skv. Guðmundi Kristinssyni var fjárrétt Selfossbænda í

Vestari-Básnum svonefnda. Þar er gott aðhald frá náttúrunnar hendi og þurfti ekki mikilla hleðslna við. Trégrindur voru hafðar fyrir norðurhlið Bássins en eru nú horfnar.

Hættumat: hætta vegna framkvæmda

IV. Minjar í hættu og tillögur um aðgerðir

Alls voru skráðir 14 minjastaðir inni á deiliskipulagssvæðunum. Flestir þeirra eru í umtalsverðri hættu vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Nauðsynlegt er að hafa í huga þann möguleika að fleiri minjar leynist á framkvæmdasvæðinu sem ekki eru þekktar og sjást ekki á yfirborði. Þannig má t.d. nefna að flestar grafir úr heiðni sem þekktar eru á Íslandi hafa einmitt komið í ljós við jarðrask án þess að fyrir þeim hafi mótað á yfirborði. Slíkt hefur gerst tvívegis á Selfossi, árin 1958 og 1962.¹

Helstu tegundir skráðra minjastaða voru eftirfarandi: Herminjar (3), brúarundirstöður (1), kálgarður (1), hesthús (1), vað (1), áveitugarður (1), mógrafir (3), lending (1) fjárrétt (1) og hleðslur (1). Minjarnar skiptast þannig niður á deiliskipulagssvæðin:

Árbakki	7 (herminjar, brúarundirstöður, hesthús, lending og fjárrétt)
Miðjan	1 (kálgarður)
Suðurbyggð	5 (mógrafir, vað, áveitugarður)
Hesthús	1 (óþekktar hleðslur)
Eyrarvegur 24-34	0

Þrír staðanna eru þegar horfnir: Braggar við Ölfusárbrú (043), hesthús frá Tryggvaskála (047) og vað á Leirkeldu (048). Þá er eru engar sjáanlegar minjar í Básnum svonefnda þar sem var lending og fjárrétt (052 og 053).

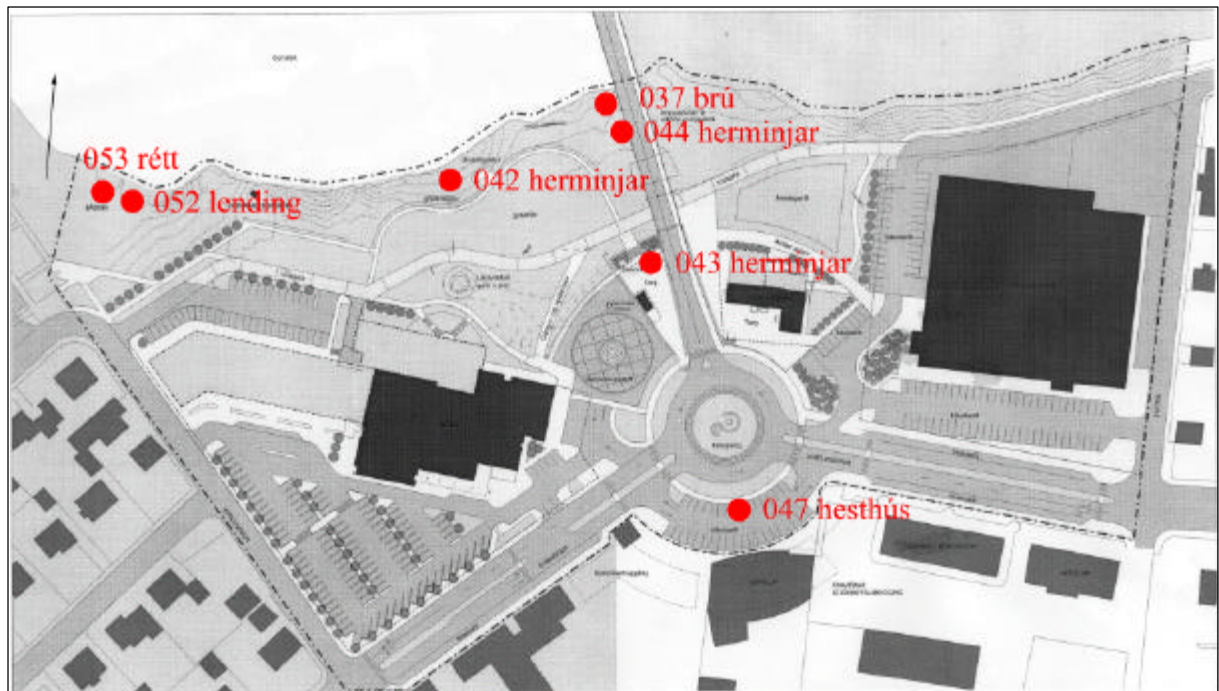
Af hinum stöðunum eru fimm í langmestri hættu. Þar af eru fjórir á svæðinu þar sem Suðurbyggð mun rísa, þrjú mógrafasvæði (031, 045 og 051) og áveitugarður (050). Vafalaust hefur mór verið tekinn hér og þar í mýrinni og við því að búast að mógrafir leynist þar miklu víðar. Þá er fyrirsjáanlegt að óþekktar hleðslur (049) lendi undir mannvirkjum norðan hesthúsahverfis. **Engum þessara staða má raska án leyfis Fornleifaverndar ríkisins.**

Aðrir staðir eru ekki í teljandi hættu miðað við núgildandi skipulag. Ef fyllsta aðgát er sýnd ættu framkvæmdir ekki að hafa áhrif á minjastaði á árbakkanum. Þrátt fyrir það er mælt með að þeir verði merktir á áberandi hátt með flöggum eða jafnvel girtir af meðan á framkvæmdum stendur, enda þarf ekki mikið út af að bera til að vinnuvélar setji viðkvæm

¹ Sjá Kristján Eldjárn 2000:74-77.

svæði á annan endann. Í framtíðinni væri tilvalið að setja upp fræðsluskilti á árbakkanum, þar sem greint er frá herminjum og gömlu brúnni.

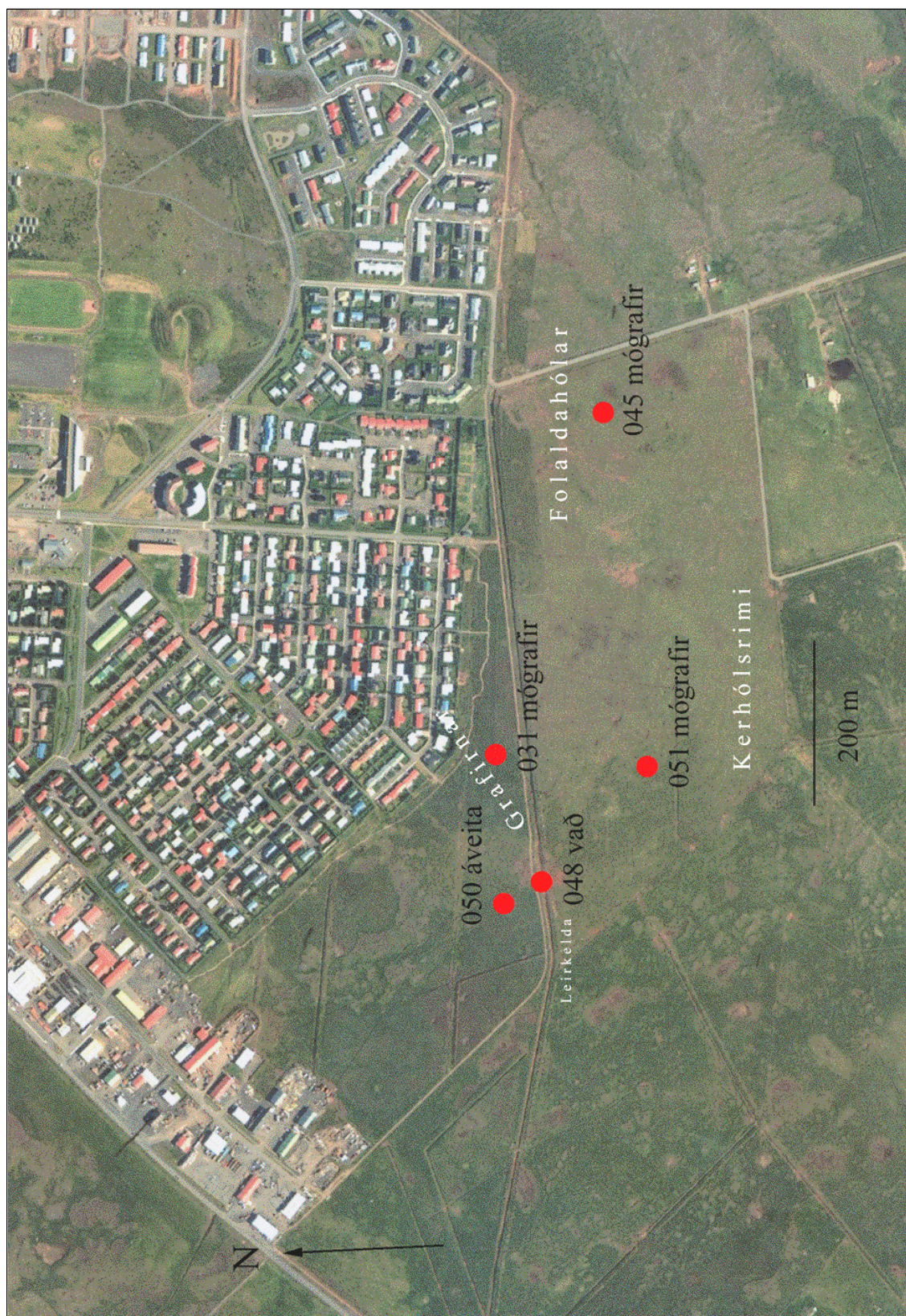
Vart verður hjá því komist að geta um merkar minjar á árbakkanum sem þó falla ekki undir skilgreiningu laga á fornleifum. Annars vegar eru það leifar ferju sem notuð var um skamma hríð þegar gamla brúin eyðilagðist 1944 og sú nýja hafði enn ekki verið byggð. Steyptur stöpull undan ferjunni er óskaddaður norðan megin árinna. Að sunnanverðu var hann fjarlægður vegna framkvæmda á sínum tíma en komið fyrir á ný og er því á sínum stað, faéina metra vestur af steyptum kamarsundirstöðum (sbr. 042). Hann er dálítið skaddaður og snýr líklega öfugt skv. Guðmundi Kristinssyni. Hins vegar er það ferkantað steypustykki fast undir austurjaðri Ölfusárbrúar, nálægt árbakkanum. Í því eru nokkrir járnboltar. Guðmundur Kristinsson segir að gamla brúin hafi átt til að sveiflast æði mikið, því var gripið til þess ráðs að binda hana niður og til þess var steypiti kassinn hafður. Þessir tveir staðir eru mikilvægir hlekkir í sögu samgangna yfir Ölfusá og mynda skemmtilega heild ásamt gömlu brúarundirstöðunni þótt þeir flokkist ekki undir fornleifar í strangasta skilningi.

Svæði 1: Árbakki. Fornleifastaðir merktir inn á kort frá Landslagi ehf.

Svæði 2: Miðjan. Fornleifastaður merktur inn á kort frá Teiknistofu Ingimundar Sveinssonar

Svæði 3: Suðurbyggð. Fornleifastaðir merktir inn á loftmynd.

Heimildir

Guðmundur Kristinsson. 1991. *Saga Selfoss I-II*. Selfoskaupstaður.

Johnsen, J. *Jarðatal á Íslandi*. Kaupmannahöfn, 1847.

Kristján Eldjárn. 2000. *Kuml og haugfé úr heiðnum sið á Íslandi*. II. útg., Adolf Friðriksson ritstýrði. Reykjavík.